

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНІК ДЛЯ
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ»**

Виконала
студентка Kor11-M18z групи
спеціальності: 016 Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
Кавка Вероніка Миколаївна

Керівник:
Куриця А.І., кандидат психологічних
наук

Рецензент:
Михальська С.А., кандидат
психологічних наук, доцент кафедри
корекційної педагогіки та інклюзивної
освіти

м. Кам'янець-Подільський – 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ	7
1.1. Поняття комунікації та комунікативних навичок.....	7
1.2. Формування комунікативних навичок в онтогенезі.....	13
1.3. Особливості формування комунікативних навичок у дошкільників із загальним недорозвиненням мови.....	21
1.4. Роль гри в розвитку комунікативних навичок дошкільнят	24
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	30
2.1. Методика експериментального дослідження.....	30
2.2. Дослідження рівня сформованості комунікативних навичок у дошкільників із загальним недорозвиненням мови.....	34
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНІК ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ	45
3.1. Розробка програми формування комунікативних умінь і навичок з використанням ігрових технік.....	45
3.2. Результати формування комунікативних умінь і навичок з використанням ігрових технік	74

ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Людина, будучи соціальною істотою, з перших місяців життя відчуває потребу в спілкуванні з іншими людьми, яка постійно розвивається – від потреби в емоційному контакті до глибокого особистісного спілкування та співпраці. Дана обставина визначає потенційну безперервність спілкування як необхідної умови життєдіяльності.

Спілкування, будучи складною та багатогранною діяльністю, потребує специфічних знань і вмінь, якими людина оволодіває в процесі засвоєння соціального досвіду, накопиченого попередніми поколіннями. Високий рівень комунікативності виступає запорукою успішної адаптації людини у будь-якій соціальній середовищі, що визначає практичну значимість формування комунікативних умінь з самого раннього дитинства.

Сучасна педагогічна практика ґрунтується на психолого-педагогічних дослідженнях, теоретично обґрунтовують сутність та значення формування комунікативних умінь у розвитку дитини дошкільного віку. В основі численних публікацій лежить концепція діяльності, розроблена А.Н. Леонтьєвим, В.О. Давидовим, Д.Б. Ельконіним, А.В. Запорожцем та ін. Ґрунтуючись на ній, М.І. Лісіна, А.Р. Рузская, Т.А. Рєпіна розглядали спілкування як комунікативну діяльність.

У ряді досліджень відзначається, що комунікативні вміння сприяють психічному розвитку дошкільника (А.В. Запорожець, М.І. Лісіна, А.Р. Рузская), впливають на загальний рівень його діяльності (З.М. Богуславська, Д.Б. Ельконін). Значення сформованості комунікативних умінь стає більш очевидним на етапі переходу дитини до навчання в школі (М.І. Лісіна, А.Р. Рузская, В.А. Петровський, Р.Р. Кравцов, Е.Е. Шулешко), коли відсутність елементарних умінь ускладнює спілкування дитини з однолітками і дорослими, призводить до зростання тривожності, порушує процес навчання в цілому. Саме розвиток комунікативності є пріоритетною підставою забезпечення наступності дошкільної і початкової загальної

освіти, необхідною умовою успішності навчальної діяльності, найважливішим напрямом соціально-особистісного розвитку. Розвиток комунікативних навичок у дітей з загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) стає дуже актуальною так як останнім часом зростає число дітей, що мають порушення мовленнєвого розвитку. Одним з методів корекції порушень мовлення є гра. Гра – це провідний вид діяльності дітей дошкільного віку. Вона є визначальним чинником у розвитку особистості, в тому числі і впливає на один з важливих пізнавальних процесів людини – мовлення. Гра неможлива без мовленнєвого спілкування (Л. Артемова, Г. Григоренко, А. Богуш, Т. Поніманська, О. Чепка, Л. Іщенко, О. Поліщук).

Тому ми обрали тему дослідження: «Особливості використання ігрових технік для формування комунікативних умінь і навичок у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення».

Мета дослідження: визначення оптимальних умов, що впливають на розвиток комунікативних навичок у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Об'єкт дослідження: процес розвитку комунікативних навичок дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: умови формування комунікативних навичок у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення з використанням ігрових технік.

В основу роботи покладена наступна гіпотеза дослідження: використання ігрових технік сприятиме ефективному формуванню комунікативних навичок дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

В ході дослідження були поставлені наступні завдання:

1. Теоретично обґрунтувати проблему формування комунікативних навичок у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мови.

2. Вивчити методика і описати технологію дослідження комунікативних навичок старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

3. Виявити стан комунікативних навичок у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

4. Розробити програму з формування комунікативних умінь та навичок у старших дошкільників із загальним недорозвиненням речі з використанням ігрових технік.

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні методи дослідження: теоретичні (аналіз спеціальної літератури з проблеми дослідження); емпіричні (експеримент (констатуючий і формуючий)); метод кількісного та якісного аналізу результатів дослідження.

Теоретична і практична значимість роботи полягає в тому, що розроблено програму «Формування формування комунікативних умінь та навичок у старших дошкільників із загальним недорозвиненням речі з використанням ігрових технік».

Основні теоретичні положення дослідження відображено у науковій статті «Особливості комунікативних умінь та навичок у дітей з порушенням мовлення» (Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології / за ред. Н.С. Гаврилової. – Вип.12.- Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2019 – С. 113-116)

Дослідження проведено на базі Дитячого дошкільного закладу «Барвінок» м. Львів.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

ВИСНОВКИ

В системі дошкільної освіти формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку є однією з найбільш нагальних завдань на сьогоднішній день

Основний зміст психологічної і педагогічної теорії і практичної роботи становить аналіз, який дозволив визначити критерії комунікативної діяльності дітей, проведені на основі знань і практичної підготовки. Виділені критерії та показники дозволили оцінити рівень і простежити динаміку сформованості комунікативних умінь.

У відповідності зі структурою, функціями спілкування і умінь в комунікативної діяльності дитини в умовах зовнішньої ситуації спілкування, конкретизовано адаптують в процесі спілкування комунікативної поведінки. Дитина самостійно реалізовує задумане в процесі спілкування.

Необхідний рівень сформованості комунікативних умінь забезпечується шляхом поетапного їх формування.

Вплив спілкування в формі його позитивного впливу простежується у всіх сферах психічної життя дитини. Спілкування – вирішальний фактор загального психічного розвитку дитини в ранньому та дошкільному дитинстві. Мова розвивається тільки в процесі спілкування, в зв'язку з потребою в комунікації. У дошкільному віці існують дві сфери спілкування з дорослим і з одноліткам.

Вирішальним фактором становлення спілкування дитини психологи вважають його взаємодія з дорослими, ставлення до нього як особистості, врахування ними рівня сформованості комунікативної потреби, який досягнутий дитиною на даному етапі розвитку.

Спільна діяльність дітей є основною умовою виникнення і розвитку спілкування, взаємодій і взаємин.

Відсутність вміння спілкуватися або низький його рівень негативно позначається на характері участі у спільній діяльності, зумовлює вразливість відносин, конфліктність контактів між дітьми.

У зв'язку з значимістю розгляду теоретичних аспектів даної проблеми, а також практичною необхідністю у визначенні змісту роботи з формування комунікативних навичок у дошкільників з ЗНМ ми провели діагностичні методики, які допомогли нам виявити рівень розвитку комунікативних навичок дітей і визначити, що у 10% досліджуваних рівень розвитку комунікативних умінь високий. Середній рівень сформованості комунікативних умінь показали 60%, з більшістю діагностичних завдань ці діти справляються з допомогою дорослого, при цьому виявляють недостатню ініціативність. Низький рівень сформованості комунікативних умінь показали 30% досліджуваних. Ці діти відчували утруднення при виконанні практично всіх діагностичних завдань навіть за допомогою дорослого.

Отримана інформація свідчить про те, що рівень розвитку комунікативних навичок мовлення у дітей із ЗНМ має середній рівень і для його підвищення необхідно проводити комплексну, планомірну корекційну роботу.

На підставі результатів проведених методик ми розробили програму формування комунікативних умінь і навичок з використанням ігрових технік. Програма складається з 14 занять, які включають в себе ігрові техніки, основне завдання яких сформувати у дитини навички взаємодії, вміння спілкуватися, розширювати контактність, полегшувати включення в ситуацію спілкування, вміння підтримувати бесіду, дослухатися до чужої думки.

Опираючись на результати дослідження, отримані після формуючого експерименту, можна говорити про ефективність програми формування комунікативних умінь і навичок з використанням ігрових технік.

Проведена нами робота має перспективи подальшого розвитку, що передбачає більш широке вивчення проблеми формування комунікативних умінь у навчальній діяльності дошкільнят, вирішення питань розвитку умінь на різних вікових етапах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова, В. Н. Дидактические игры и упражнения в самостоятельной деятельности детей [Текст] / В. Н. Аванесова. – М. : Педагогика, 2011. – 169 с.
2. Абрамова, Г. С. Возрастная психология [Текст] : учеб. пособие для студентов вузов / Г. С. Абрамова. – М. : Академия, 2016. – 672 с.
3. Алексеева, М. М. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников [Текст] : учеб. пособие для студ. высших и сред. педагогических. учеб. заведений / М. М. Алексеева, В. И. Яшина. – 3-е изд. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 400 с.
4. Андреева, Г. М. Социальная психология [Текст] : учебник / Г. М. Андреева. – 2-е изд. – М. : изд-во МГУ, 2001. – 214 с.
5. Арсенова, М. Л. Игровое обучение детей 5-7 лет [Текст] : метод. пособие / М. Л. Арсенова, М. А. Виноградова, Е. И. Тимошина; под ред. Н. В. Ивановой. – М. : ТЦ Сфера, 2008. – 112 с.
6. Арушанова, А. Г. Диалогическое общение детей: обучение и самонаучение [Текст] / А. Г. Арушанова // Дошкольное воспитание. – 2013. – № 5. – С. 35-40.
7. Арушанова А. Г. Развитие коммуникативных способностей дошкольника [Текст] : методическое пособие / А.Г. Арушанова. – М. : ТЦ Сфера, 2012. – 203 с.
8. Бабаева, Т. И. Как развивать взаимоотношения и сотрудничество дошкольников в детском саду. Игровые ситуации, этюды [Текст] / Т. И. Бабаева, Л. С. Римашевская. – СПб. : Детство-пресс, 2014. – 144 с.
9. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / наук. кер. А. М. Богущ. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с. – (Державний стандарт дошкільної освіти України).

- 10.Белкина, В. Н. Взаимодействие детей дошкольного возраста со сверстниками: психологический и педагогический аспекты: монография / В.Н. Белкина. – Ярославль : ЯГПУ, 2010. – 312 с.
- 11.Белобрыкина О. А. Влияние социального окружения на развитие самооценки старших дошкольников [Текст] / О. А. Белобрыкина // Вопросы психологии. – 2015. – № 4. – С. 31-38.
- 12.Богуславская Н. Г. Веселый этикет : развитие коммуникативных способностей ребенка [Текст] / Н. Г. Богуславская, Н А. Куприна. – Екатеринбург : «АРГО», 2005. – 192 с.
- 13.Бодалев А. А. Психология общения. Энциклопедический словарь [Текст] / А. А. Бодалев. – М. : Центр, 2011. – 600 с.
- 14.Буре Р. С. Социально-нравственное воспитание дошкольников [Текст]: метод. пособие / Р. С. Буре. – М. : Мозаика-Синтез, 2012. – 80 с.
- 15.Васильева, М. А. Программа воспитания и обучения в детском саду [Текст] / М. А. Васильева, В. В. Гербова, Т. С. Комарова. – 6-е изд., исп. и доп. – М. : Мозаика-Синтез, 2012. – 410 с.
- 16.Веракса Н. Е. Развитие ребенка в дошкольном детстве [Текст] / Н.Е. Веракса. – М. : Мозаика-Синтез, 2015. – 194 с.
- 17.Виноградова Н. А. Сюжетно-ролевые игры для старших дошкольников [Текст] : практическое пособие / Н. А. Виноградова, Н. В. Познякова. – М. : Мозаика-Синтез, 2010. – 123 с.
- 18.Вологодская, О. П. Воспитание самостоятельности у детей. Мама, можно я сам [Текст] / О. П. Вологодская. – М. : центр полиграф, 2017. – 192 с.
- 19.Выготский, Л. С. Мышление и речь [Текст] / Л. С. Выготский. – М. : Лабиринт, 2011. – 352 с.
- 20.Выготский, Л. С. Обучение и развитие в дошкольном возрасте [Текст] : избранные психологические исследования / Л. С. Выготский. – М. : Лабиринт, 2011. – 179 с.

21. Гавриш, С. В. Проблемы коммуникативного поведения у дошкольников [Текст] / С. В. Гавриш // Ребенок в детском саду. – 2003. – №1. – С. 18-35.
22. Галагузова, Л. Н. Как помочь наладить общение со сверстниками [Текст] / Л. Н. Галагузова // Дошкольное воспитание. – 2006. – № 1. – С. 53-58.
23. Галагузова, Л. Н. Ступени общения от года до семи лет [Текст] / Л. Н. Галагузова, Е. О. Смирнова. – М. : Просвещение, 2002. – 142 с.
24. Гвоздев, А. Н. Вопросы изучения детской речи [Текст] / А. Н. Гвоздев. – М. : Лабиринт, 2004. – 318 с.
25. Гиппенрейтер, Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? [Текст] / Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : АСТ: Астрель, 2011. – 304 с.
26. Гойхман, О. Я. Речевая коммуникация [Текст] / под ред. О. Я. Гойхман, Т. М. Надеина. – М. : Инфа, 2001. – 116 с.
27. Громова, Е. В. Формирования навыков общения со сверстниками у старших дошкольников [Текст] / Е. В. Громова // Практический журнал. Воспитатель дошкольного образовательного учреждения. – 2010. – №5. – С. 45-48.
28. Громова, О. Е. Ознакомление дошкольников с социальным миром [Текст] : метод. пособие / О. Е. Громова, Г. Н. Соломатина, А. Ю. Кабушко. – М. : ТЦ Сфера, 2012. – 224 с.
29. Грозина, В. А. Современный старший дошкольник как субъект образовательного пространства [Текст] / В. А. Грозина // Инновация в образовании. Современная психология в обучении. – 2014. – №2. – С. 32-36.
30. Губанова, Н. Ф. Развитие игровой деятельности. Система работы в средней группе детского сада [Текст] : метод. пособие / Н. Ф. Губанова. – М. : Мозаика-Синтез, 2012. – 160 с.

31. Гуревич, П. С. Психология и педагогика [Текст] : учебник / П.С. Гуревич / П. С. Гуревич. – 2-е изд., перераб., и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2013. – 479 с.
32. Детство. [Текст] Примерная основная общеобразовательная программа дошкольного образования / Т. И. Бабаева, А. Г. Гогоберидзе и др. – СПб. : Детство-пресс, 2011. – 528 с.
33. Деркунская, В. А. Игровые приемы и коммуникационные игры для детей старшего дошкольного возраста [Текст] : учебно-методическое пособие / В. А. Деркунская, А. Г. Рындина. – М. : Центр пед. образования, 2012. – 128 с.
34. Долинна О. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі / О. Долинна, О. Низковська // Дошкільне виховання. – 2010. – № 10. – С. 7–15.
35. Дыбина, О.В. Педагогическая диагностика компетентностей дошкольников. Для работы с детьми 5-7 лет : пособие / О. В. Дыбина. — М. : МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2010. – 64 с.
36. Жинкин, Н. И. Речь как проводник информации / Н. И. Жинкин. — М., 1982. — 159 с.
37. Ільїна Н.В. Формування образного мовлення у дітей із ЗНМ / Н. В. Ільїна // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання.– 2011. – №1 (59). – С. 43-46.
38. Ильинова К. В. Влияние сюжетно-ролевой игры на формирование личности ребёнка [Текст] / К.В. Ильинова, О.Ю. Логвинова, С.В. Мещерякова // Молодой ученый. – 2014. – №17. – С. 487-489.
39. Кравцов, Г.Г., Кравцова Е.Е. Психология и педагогика обучения дошкольников [Текст] : учебное пособие / Г. Г. Кравцова, Е. Е. Кравцов. – М. : Мозаика-Синтез, 2013. – 264 с.

- 40.Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности к школьному обучению [Текст] / Е. Е. Кравцова. – М. : Мозаика-Синтез, 2000. – 148 с.
- 41.Кравцова, Е. Е. Ребенок внутри общения [Текст] / Е. Н. Кравцова // Дошкольное образование. – 2005. – № 3. – С. 2-6.
- 42.Коноваленко М. Ю. Теория коммуникации [Текст] / В.А. Коноваленко, М. Ю. Коноваленко. – М. : Юрайт, 2012. – 415 с.
- 43.Кукушкина Е. Ю., Самсонова Л. В. Играем и учимся дружить. Социализация в детском саду [Текст] : метод. пособие / Е. Ю. Кукушкина, Л. В. Самсонова. – М. : ТЦ Сфера, 2013. – 128 с.
- 44.Кулагина И. Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека [Текст] : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / И. Ю. Кулагина, В. Н. Колюцкий. – М. : ТЦ Сфера, при участии «Юрайт», 2002. – 203 с.
- 45.Лежнева Л. И. Научим детей общаться [Текст] / Л. И. Лежнева // Начальная школа. – 1991. – №10. – С. 3-6.
- 46.Леонтьев А. А. Психология общения [Текст] : учеб. пособие / А.А. Леонтьев. – М. : ЛитРес, 2013. – 410 с.
- 47.Лисина М. И. Формирование личности ребенка в общении [Текст] / М. И. Лисина. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Питер, 2009. – 210 с.
- 48.Лисина М. И., Сарториус Т.Д. Влияние общения со сверстниками на познавательную активность дошкольников [Текст] / под ред. Д. Б. Элькониной, И. В. Дубровиной. – М. : Просвещение, 2000. – 169 с.
- 49.Максимова О.О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі / О.О. Максимова // Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. В.М. Лабунець]. – Вип. 20 (1–2016). – Ч. 2. – 2016. – С. 229–234.

50. Миклякова, Н. В. Социально-эмоциональное развитие дошкольников [Текст] : метод. пособие / под ред. Н. В. Микляевой. – М. : ТЦ Сфера, 2013. – 160 с.
51. Михеева, Е. В. Современные технологии обучения дошкольников [Текст] : метод. пособие / Е. В. Михеева. – Волгоград : Учитель, 2014. – 115 с.
52. Никитин, Б. П. Психология общения: основы [Текст] / Б.П. Никитин. – М. : Остов, 2006. – 123 с.
53. Новгородцева, Е. А. Формирование доброжелательных отношений у детей в игровой деятельности [Текст] / Е. А. Новгородцева // Практический журнал. Воспитатель дошкольного образовательного учр – 2011. – № 6. – С. 56-59.
54. Обухова, Л. Ф. Детская психология [Текст] / Л. Ф. Обухова. – М. : Владос, 2011. – 354 с.
55. Піроженко Т.О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік / Піроженко Т.О. та ін. – Київ : Генеза. – 88 с. – (Серія «Настільна книжка вихователя»)
56. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для ВНЗ / Тамара Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.
57. Проняева, С. В. Формирование коммуникативных умений у детей дошкольного возраста [Текст] / С. В. Проняева. – Екатеринбург : Ажур, 2011. – 231 с.
58. Репина, Т. А. Социально-психологическая характеристика группы детского сада [Текст] / Т. А. Репина. – М. : Педагогика, 2013. – 232 с.
59. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии [Текст] / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2012. – 234 с.
60. Рудакова, Н. Н. Коммуникативная компетентность как показатель речевого развития детей дошкольного возраста [Текст] / Н. Н. Рудакова // Детский сад: теория и практика. – 2013. – № 3. – С. 20-25

61. Рузская, А. Г. Особенности общения детей 2-7 лет с посторонним и близким взрослым // Общение и его влияние на развитие психики дошкольника / под ред. М. И. Лисиной. – М. : Ротапринт, 1974.
62. Соловьева Л.Г. Особенности коммуникативной деятельности детей с общим недоразвитием речи / Л.Г. Соловьева // Дефектология. – М.: – 1996. – № 1. – С. 62-66.
63. Смирнова, Е. О. Развитие личности ребенка от пяти до семи лет [Текст] / Е. О. Смирнова, А. В. Белошистая, Г. Б. Моница. – М. : Генезис, 2013. – 129 с.
64. Смирнова, Е. О. Межличностные отношения ребенка от рождения до семи лет [Текст] / Н. И. Ганощенко, Л. Н. Галигузова, С. Ю. Мещерякова, под ред. Е. О. Смирновой. – М. : Моск. психол.-социальный ин-т; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 240 с.
65. Смирнова, Е. О. Типология сюжетных игр дошкольника [Текст] / Е.О. Смирнова, И. А. Рябкова // Вопросы психологии. – 2011. – № 3. – С. 42-48.
66. Смирнова, Е. О. Рябкова И. А. Психологические особенности игровой деятельности современных дошкольников [Текст] / О. Е. Смирнова, И. А. Рябкова // Вопросы психологии. – 2013. – № 2. – С. 42-48.
67. Терещук, Р. К. Особенности общения со сверстниками как основа популярности дошкольников [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 09.00.01 / Р. К. Терещук ; – Москоск. гос. ун-т. – М., 2003. – 21 с.
68. Філімонова Т. В. Дитяча гра в суспільному дошкільному вихованні України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Філімонова Тетяна Віталіївна. – Київ, 2003. – 190 с.
69. Шаховская С. Н., Пчелкина Т. А. Развитие общения у младших школьников // Психология общения и доверия: теория и практика: Сборник материалов Международной конференции УРАО, ПИ РАО, МГУ.- 6-7 ноября 2014г./ Под ред. Т.П. Скрипкиной. — Университет РАО Москва, 2014. — С. 541–543.

- 70.Шуть М. М. Гра як фундаментальна технологія виховання людини / Микола Шуть // Вихователь-методист. – 2010. – № 5 (травень). – С. 11–16.
- 71.Щетинина, А. М. Условия развития коммуникативной компетентности у детей [Текст] / А. М. Щетинина // Детский сад: теория и практика. – 2013. – № 3. – С. 37-45.
- 72.Эльконин, Д. Б. Психология игры [Текст] / Д. Б. Эльконин. – 2-е изд. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2010. – 210 с.
- 73.Clark, R. E. (2006). Evaluating the Learning and Motivation Effects of Serious Games. Rosier school of Education Center for Creative Technologies Available online at: http://projects.ict.usc.edu/itgs/talks/Clark_Serious%20Games%20Evaluation.ppt
- 74.Malofeeva, E., Day, J., Saco, X., Young L., & Ciancio, D. (2004). Construction and evaluation of a number sense test with head start children. Journal of Educational Psychology, 96(4), 648-659.